

Feb

24

Auteur

Ernst Guelcher

# HET KASTEELDOMEIN VAN MELDERT - MELDERTBOS

## **OP VERKENNING IN HOEGAARDEN**



### **Waar en algemene situering**

Het kasteeldomein van Meldert, tegenwoordig nog dikwijls prozaïsch betiteld als ‘Meldertbos’ vind je langs de Molenbeek vlak ten zuiden van het schilderachtige dorp Meldert ten westen van Hoegaarden. Je komt er vanuit Leuven snel via Beauvechain of Bierbeek. Het is in alle seizoenen een toplocatie voor het verkennen en fotograferen van natuur en erfgoed. Op de topografische kaart van 1939 zie je dat de bron van dat beekje even buiten en ten westen van het bos ligt in het gehucht met de wel erg deftige naam ‘Keulen’. Op de honderd jaar oudere kaart Vandermaelen (1846) staat de naam van de beek er op: ‘Source de Molenbeek’. Van hier stroomt het water naar het noordoosten richting Meldert (Maillard) Jordaan en China om dan via Hoksum (Hoxem) uiteindelijk met de naam ‘Mene’ in Tienen aan te komen.



## **Geschiedenis**

De Franse naam voor Meldert was vroeger Maillard en dat was ook de naam van het kasteeldomein: Château de Maillard. Vanaf de vroege middeleeuwen tot aan het einde van het ancien régime is Meldert een leen van de hertog van Brabant, in het bezit van de ridders van Meldert die voor het eerst in 1279 worden vermeld. In de 14<sup>de</sup> eeuw zetelen de ridders in de nog bestaande donjon langs de kerkstraat in het dorpscentrum. In 1572 maken geschreven bronnen voor het eerst melding van het kasteel van Meldert maar er kan ook vroeger al een burcht hebben gestaan. In het erfgoeddossier lees ik dat na een brand in 1586 700 meter zuidelijker op een hoger gelegen plaats een nieuw kasteel wordt gebouwd. Volgens kaartboeken van de Abdij van Park en die van Averbode gaat het om een gesloten complex met twee binnenplaatsen en twee torens bewoond door de adellijke familie van Montenaken d'Oyenbrugghe. Op kaarten aan het einde van de 18<sup>de</sup> eeuw zoals de Ferrariskaart en de eerste kadasterkaarten zie je aan de noordwestkant van het kasteel een eilandachtige moes- en siertuin met een omvang van 28 are met een padenkruis erin en omringd door een gracht of vijver. Rond het kasteel staat ook een vier hectare grote boomgaard en de rest van het huidige park bestaat dan uit weiden, hooilanden, akkers en bos.



Rond 1830 staat het landgoed op naam van Charles-Ferdinand-Joseph d'Oultremont (1789-1852), voormalig ceremoniemeester aan het hof van koning Willem I. Deze deftige heer dankt zijn eigenaarschap aan zijn huwelijk met gravin Louise-Joséphine vander Noot de Duras, weduwe van prins Louis-Lamoral de Ligne en erfgename van de laatste feodale herenfamilie van Meldert. Onderschat deze dame maar niet want alleen al in Meldert bezit de gravin in die tijd 80 hectare grond ofwel één tiende van heel het gemeentelijk grondgebied. Maar al dat grondgebied vormde geen aangesloten blok rond het kasteel en vooral de boeren van het gehucht Keulen waren aanvankelijk niet gemakkelijk bereid om hun hooilanden op het toekomstig park zonder slag of stoot op te geven. Ook de dreef die later de toegang tot het kasteel vanuit Meldert zal worden is dan nog een openbare weg. Er moet zelf een lang proces over ruilverkavelingsachtige eigendomsrechten gevoerd zijn dat aansleepte van 1767 tot 1820.



In 1845 laat de gravin het oude kasteel - misschien na een brand maar dat is niet zeker - voor het grootste deel afbreken om het te vervangen door het huidige neogotische landhuis. Georiënteerd van noord naar zuid bestaat het uit een geheel in gobertange rechthoekig volume met twee bouwlagen onder een zadeldak van natuurleien. Het flamboyante en op schilderachtigheid gericht ontwerp komt oorspronkelijk van architect Auguste Vivroux en zijn zoon Jules. Het erfgoeddossier bevat een uitvoerige beschrijving van de verschillende ontwerpen en wat men er in die tijd uiteindelijk van gemaakt heeft. Wat mij daarbij sterk is opgevallen is dat de hoofdingang duidelijk aan de voorkant is waar je nu de school binnengaat maar dat ook de parkgevel met zijn terrassen, balkons en opengewerkte bogengaanderij eveneens het karakter van een voorgevel uitstraalt met uitzicht over de hoofdreef vanuit Meldert-dorp. In augustus 1877 brandt het kasteel bijna tot een ruïne af. De wederopbouw in opdracht van kasteelheer Adrien d'Oultremont de Duras duurt tot 1882 en versterkt aanzienlijk het hoog oprijzende karakter van het gebouw met een hoog zadeldak geflankeerd door twee vooruitspringende torentjes en met zijn vierkante donjon-uitzichtstoren met elementen uit de middeleeuwse vestingarchitectuur zoals spietorentjes op de hoeken en schietgaten. Ga aan de achterkant van het kasteel het trapje op en kijk eens naar de wapenschilden boven de poort. Dat met de vijf schelpen behoort toe aan gravin Van der Noot. Aan de leeuw zie je dat deze adellijke familie verbonden is met het Hertogdom Brabant



#### **Andere gebouwen: Wagenhuis en kapel (de voormalige orangerie)**

Behalve het kasteel zelf staan er op het huidige schoolplein nog een aantal merkwaardige gebouwen. Het bakstenen wagenhuis met stallen en de personeelswoning staat tegenover het kasteel. Je herkent het aan de klok en aan de 'lisenen', dat zijn de verticale stroken die uitspringen op de muren. Anders dan steunberen hebben ze alleen een decoratieve functie, namelijk om de muur in vlakken te verdelen.

Een heel bijzonder gebouw is de voormalige orangerie. Hij is in 1867 gebouwd op een ontwerp van Henrik Beyaert. Neem het erfgoeddossier er even bij en dan zie je dat het "eenlaagse

bakstenen constructie ... is ... in 'zebrastijl' (regelmatige afwisseling ban lagen bak- en zandsteen) onder een scherp zadeldak met neogotische dakkapellen, een hoge ronde toren met schietgaten, steunberen met pinakels, een trapgevel aan de noordzijde, maaswerk en een tweebeukige binnenruimte met graatgewelven. Fraaie architectuur, maar als orangerie, winterbewaarpplaats voor vorstgevoelige planten totaal ongeschikt". De vijf hoge steekboogdeuren met smeedijzeren hekwerk kijken nu uit op het sportplein met toestellen en vuilbakken maar in die tijd was daar een ommuurde moestuin met serres en een waterbekken.



### **Aanleg van het park**

Het erfgoed dossier geeft een zeer uitgebreide en boeiende beschrijving van de verschillende landschapsstijlen die door de eeuwen toegepast zijn om het park van 50 hectare vorm te geven en vooral dan de aanleg van het romantisch-pittoresque 'Rivierlandschap' met eiland en cascade onmiddellijk 1845, de bouw van een orangerie in 1867 en na een bewonerswissel in 1910 de aanleg van een schilderachtig-functionele strakke tuin als 'weerspiegeling van de gang des levens' maar ook van de sportieve genoegens van de kasteelheer door tuinarchitect Louis Van der Swaelmen jr. in 1910 met zwembad, een golf, tennisbaan, moestuin, bloemenweide, rozentuin en een 'naar modernisme zwemende' parterre.

Om de gronden om het huidige park aan te leggen, lijft de familie d'Oultremont tussen 1845 en 1850 zo'n 1800 meter openbare weg in bij het domein en laat zij het grootste gedeelte van het plaatselijke gehucht Keulen afbreken, met name een tiental woningen met tuintjes van dagloners. Het totale grondbezit van de familie in Meldert zal in de loop van de 19<sup>de</sup> eeuw meer dan verdubbelen. Het is nooit helemaal duidelijk geworden welke pressiemiddelen werden gebruikt om de dorpeelingen te overhalen om hun goederen aan de adellijke familie af te staan maar vermoedelijk waren de dorpeelingen gewoon niet opgewassen tegen de adellijke overmacht.



Om het erfgoed dossier te citeren: “Op de stafkaart van 1864 beslaat het landgoed 'Maillard' – de tuinen en het park rond het pas gebouwde kasteel van Meldert – ongeveer de hele ruimte tussen de Waverse steenweg, de Bosbergstraat, de Meerstraat en de Keulenstraat (huidige straatnamen). De uitbouw van een esthetisch-landschappelijk 'cordon sanitaire', het zich opsluiten in arcadische coulissenlandschappen, de ruimtelijke scheiding die ook de uitdrukking is van de groeiende afstand tussen de sociale klassen in de loop van de 19de eeuw, worden vooral vanaf 1850 bepalend voor de aanleg of heraanleg van landgoederen. De overdrachten werden door het kadaster droogweg als verkoop geregistreerd, maar we hebben er het raden aan welke pressie- of lokmiddelen graaf d'Oultremont gebruikte om tien huisgezinnen ertoe te brengen in volle landbouwcrisis bijna gelijktijdig hun eigendom af te staan.”



In 1898 overlijdt Adrien d'Oultremont en zijn erfopvolgers stellen het kasteeldomein te huur. Voor de volledigheid geef ik mee dat het voor zijn dood ook al eens even verhuurd wordt, van

1888 tot 1990 wordt het bewoond door Henry Shelton Sanford, Amerikaans ambassadeur in ons land.

Ridder de Schouteete de Tervarent wordt huurder, in 1905 opgevolgd door burggraaf August de Lantsheere met zijn echtgenote Jeanne de Bayens en hun vier dochters. In de 25 jaar dat hij burgemeester van Meldert is doet hij volgens het erfgoed dossier alsof het van hem is en dat levert voor die tijd zeer moderne zaken op: “Hij rustte het kasteel uit met waterleiding, centrale verwarming en acetyleenverlichting” en laat het park moderniseren: “in 1911 werd een gedeelte van het landgoed heraangelegd naar ontwerp van de bekende stedenbouwkundige en tuinarchitect Louis-Martin Van der Swaelmen (1883-1929). Zoon van een beroemd vader is deze jonggestorven landschapsspecialist een heftig tegenstander van de romantische tuin als ‘leugenachtige’ natuurbeleving en pleitbezorger voor “de regelmatige, geordende, ‘moderne, Engelsche’ tuin, waarin (huishoudelijke) doelmatigheid wordt gekoppeld aan het ‘schilderachtige’ van de natuur zelf als leverancier van ontelbare ‘biologische associaties’ en ‘met bloemen bestarde grasperken’”.



De in deze opvatting aangelegde tuinen dienden bij te dragen tot de bescherming en de verrijking van de natuur en van het natuurlijke landschap. In Meldert kon hij zich volledig uitleven in de aanleg van een op het kasteel aanluitende tuin met stenen terrassen die met trappen verbonden zijn met gazons, bloemenperken, struiken, bosmassieven, hagen, lanen en dat alles met een mooi uitzicht. Zoals je vandaag de dag nog kan zien concentreert zijn ontwerp zich op de onmiddellijke omgeving van het kasteel. Alles ten noorden van de vijvers heeft hij onaangeroerd gelaten en blijkbaar heeft hij ook geen gevolg gegeven aan ambities om de natuur rechtstreeks te verrijken met plantensoorten waarmee Natuurpunt honderd jaar later wellicht wel blij zou zijn geweest: “in de floristische opnamen uit de jaren 1980 van de meer bosachtige gedeelten van het domein, is ... geen spoor merkbaar van verrijking met meer spectaculaire soorten knol- en bosgeofyten als narcis, wilde hyacint of herfsttijloos.”

Voor een uitvoeriger lyrische beschrijving en duiding van Van der Swaelmens werk en opvattingen en de toepassing daarvan in Meldert verwijs ik opnieuw naar het erfgoed dossier. Hijzelf noemde de tuin een weerspiegeling van ‘de gang des levens’ maar als eigentijds toeschouwer kan ik niet terugvinden hoe dat er dan moet hebben uitgezien.



De terrassen rond het kasteel zijn er nog altijd en worden zo te zien ook onderhouden maar heel boeiend vind ik de daar groeiende bestruiking niet en aantrekkelijke bloemperken heb ik er eigenlijk nooit opgemerkt (ik heb er toch geen foto's van). Natuurlijk is het wel zo dat het schoolplein en aangrenzend sportterrein voor de hoofdpoot dat gedeelte van de tuin heeft weggevaagd, ook al omdat er aan de zijkant ook nog een modern en vreugdeloos schoolgebouw is neergezet. Vanuit de lucht is het vroegere patroon van lanen ('landingsbanen') tussen aangelegde bospartijen van coniferen aan de tuinzijde van het kasteel nog vaag zichtbaar maar op de grond zie je er niets meer van. Wel vind ik dat het dat het goed zichtbaar en vrij maken van het kasteel vanaf de kant van Meldert door het op een 'sokkel' van trappen en terrassen te plaatsen erg goed gelukt is. En vanuit het kasteel heb je uiteraard dus ook een riant uitzicht over het daarachter gelegen domein.



## Verval en de tijd van de Aalmoezeniers

Ik haal er opnieuw het erfgoed dossier bij: “De renovatie van het kasteel en de heraanleg van het park waren nauwelijks voltooid toen de Eerste Wereldoorlog uitbrak. Het kasteel werd geplunderd en bewoond door Duitse troepen; sommige vertrekken op de benedenverdieping werden zelfs als paardenstal gebruikt. Na de oorlog werd het landgoed opgeknapt, maar in 1932 overleed Auguste de Lantsheere.” Zijn echtgenote woonde er tot in 1940 maar toen werd het huurcontract door de familie de Lantsheere opgezegd. Tijdens de Tweede Wereldoorlog heeft het kasteel opnieuw zwaar te lijden onder de Duitse bezetting. In de barre winter van 1944-'45 zijn er Amerikaanse militairen ingekwartierd. Van het oorspronkelijke neogothische meubilair is nauwelijks nog iets overgebleven.

Op initiatief van de stichting AEP (Aide aux Enfants de la Patrie) dient het kasteel na de oorlog als opvang voor jeugdige oorlogsslachtoffers. In die tijd heet het ‘Home Beauduin’, een benaming die ik als ‘Prins Boudewijnhome’ terugvindt tot op de topografische kaart van 1969. Een lezer meldt dat er ook nog een kokschool geweest moet zijn. In die tijd is het oorspronkelijk patrimonium van gebouw opnieuw ferm aangetast door allerlei aanpassingen.



In 1957 wordt deze wat droevige periode afgesloten doordat barones Rosalie de Beeckman, afstammeling van de familie d'Oultremont het kasteel en een derde deel van het park verkoopt aan de Aalmoezeniers van de Arbeid. Dit is een katholieke congregatie die in 1894 in Seraing wordt opgericht door de Vlaamse pater Theofiel Reyn om om de slogan ‘Gerechtigheid en Liefdadigheid’ vakonderwijs te geven aan de kansarme jeugd en het apostolaat te verspreiden onder de arbeiders. Zijn doel is om de wantoestanden in de fabrieken aan te pakken door het zelfrespect van de arbeidersklasse te versterken zonder dat het moest komen tot een gewelddadige klassenstrijd. In de periode voor de Tweede Wereldoorlog kent de orde - ondanks af en toe voorkomende spanningen met de officiële kerk vanwege het ‘linkse’ karakter - een opmerkelijk succes met de vestiging van vakscholen - ook als internaat- scholen in beide landsgedeelten. Sommige van die scholen bestaan nog altijd en er bestaat een omvangrijke

samenwerking op het vlak van sociaal werk met jeugdbewegingen zoals de Katholieke Arbeiders Jeugd (KAJ). Na de oorlog zijn uiteraard de verhoudingen ferm gewijzigd en ik lees niets over de oprichting van nieuwe scholen na die tijd met uitzondering van het Sint Jans College in Meldert. De orde is heel lang tweetalig gebleven, heeft zich altijd ver verwijderd gehouden van de taalstrijd en richt zich tegenwoordig ook op de internationale solidariteit (asielzoekers) en de verdraagzaamheid tussen culturen en religies.



Het College is een school met internaat voor meisjes en sinds ettelijke jaren ook voor jongens met lagere en hogere humaniora en op de website kan je alles vinden over deze spannende school behalve hoeveel leerlingen er vandaag de dag zijn maar het zijn er zeker enkele honderden. Als je hier in de week komt is het soms bijzonder druk maar op zaterdagen zondagen is er niemand te zien.

In het erfgoed dossier lees ik dat deze overname de redding geweest is van het kasteel ondanks het feit dat de orangerie werd omgebouwd tot kapel en het wagenhuis ferm vergroot is. De open delen van het park werden beplant met ondertussen alweer verdwenen canadapopulieren en het voorhof verdween onder asfalt met alleen nog een groene rotonde vlak voor de voordeur. Grote sportvelden hebben de ommuurde snijbloemen- en moestuin van vroeger vervangen. Toch is het enige wat ik echt architectonisch storend vind, het in 1959 neergezette 65 meter lang moderne blokkige en enigszins sombere appartementsgebouw met de klaslokalen. Een zo fiere locatie verdient de inzet van een architect met wat meer verbeelding en aandacht voor het verleden. Maar gezien de leeftijd van het bouwwerk zijn er misschien wel plannen in de richting?



Het kasteel is samen met de kapel en het wagenhuis minutieus gerestaureerd en staan te blinken met al hun witte gobertange muren en torens. Op schooldagen bruist het van leven op het nogal kale schoolterrein, maar buiten de werkuren staat het zwijgend te pronken en kijkt uit over het schitterende park dat na zoveel jaren verwaarlozing weer eigentijds tot leven wordt gebracht door Natuurpunt. Wat ik mij wel afvraag of en in welke mate de leerlingen betrokken worden bij het beheer van het mooie natuurpark achter hun school. Ik krijg altijd een beetje de indruk dat ze er misschien zelfs niet mogen komen en zeker niet zonder begeleiding. Op de website van de school vind ik geen enkel natuurgericht project of thema. In de buurt van het zwembad heb ik één keer een geboeid groepje scholieren met begeleiders aangetroffen maar dat is alles tot nu toe. Dat vind ik wel weinig in deze tijd waarin overal geprobeerd wordt om jonge mensen opnieuw het belang van natuur en natuurwaarden proberen te laten ontdekken. Maar misschien heb ik het mis?



**De weg naar bescherming en herwaardering**

In 1993 zijn het kasteel, de dienstvleugel en het tuinpaviljoen en het zwembad met kleedhokje beschermd als monument. Het parkgebied is na een paar grondige cultureel-historische onderzoeken zo'n tien jaar later erkend als natuurreservaat en aangeduid als Europees Habitatgebied onder het beheer van een goedgekeurd natuurbeheerplan. Het geheel is samen met de dorpskern van Meldert beschermd als dorpsgezicht en opgenomen in de Atlas van de Landschappen. En zeker niet het minst belangrijk: het eens gesloten privé-domein is toegankelijk gemaakt voor de wandelaar/natuurlijfhebber op voorwaarde dat die zich aan de paden houdt en de natuur niet verstoort.

Toen ik hier zo'n vijftien jaar geleden werd rondgeleid door de fiere conservator van Natuurpunt dat in 2002/3 de eigendom en het beheer van het park (niet van het kasteel met directe omgeving) had overgenomen, viel ik heftig ten prooi aan tegenstrijdige gevoelens bij het zien van de totale boswildernis met drooggevalen vijvers, onherkenbare oprijlanen, een vervallen zwembad, kapotte trappen, talloze dode bomen en overal bramen in plaats van bloemen en riet waar er vroeger gazons waren. Ik denk dat in die tijd ook Natuurpunt nog niet zo goed wist wat ze met het nieuwverworven bezit wilden en konden aanvangen. Sindsdien ben ik al een paar keer teruggegaan en het is duidelijk dat op dit domein geprobeerd wordt om topnatuurwaarden en cultuurhistorische elementen met elkaar te verzoenen.



Op de erfgoeddag van 22 april 2018 mocht het groot publiek voor de eerste keer een kijkje nemen naar de verwezenlijkingen van het Erfgoedbeheerplan opgesteld door Natuurpunt in samenwerking met de Aalmoezeniers van de Arbeid en de directie van het Sint Jans College. Op dat ogenblik was de restauratie van kasteel en de orangerie al flink gevorderd.

Na een eerste concentratie op het toegankelijk maken van het bosgedeelte is in het najaar van 2017 het oude parklandschap terug hersteld zodat je van de oprijlaan vanaf de kerk van Meldert het kasteel weer kan zien en de oude bloemrijke graslanden opnieuw in goede staat zijn. Om dat te bereiken zijn onder meer heel wat recent geplante dikke populieren weggehaald. De lagergelegen gronden rond de dichtst bij het kasteel gelegen vijver - in feite de bodem van wat eens een vijver was - wil Natuurpunt ontwikkelen tot bloemrijke hooilanden met kalkmoeras met ook zeldzame tufbronnen.

Over die bronnen moet ik ooit nog eens iets meer te weten komen want uit de literatuur maak ik op dat 'tuf' een kalkachtige stenige afzetting is van as die ooit door een vulkaan werd uitgestoten. Dat 'ooit' moet toch al wel even geleden zijn denk ik dan.



Hierna overloop ik de verschillende delen van het park.

### **Toegangshek en kasteeldreef**

Er is heel hard gewerkt maar het toegangshek aan de kant van het dorp is dan wel opengezet maar kreunt nog altijd onder zijn eigen roestig gewicht. Het is wel gedemocratiseerd want af en toe hangt er een spandoek aan om de Meldertse kermis aan te kondigen. Het hek is nu de achteringang maar ooit was het de hoofdingang naar de toegangs-dreef tot het bordes van het kasteel. Je zou er nog altijd met je koets wel langs kunnen maar aan het einde moet je dan wel de verweerde en bemoste trappen op om aan de ingang, nu de achterzijde van het kasteel te komen. Langs de dreef staan geen typische laanbomen maar ik begrijp dat die er vroeger ook niet waren.



## De twee vijvers en de cascade

De twee langwerpige vijvers op het kasteeldomein van Meldert zie ik voor het eerst op de topografische kaart van 1873. Ze zijn dan iets meer dan 20 jaar eerder aangelegd door de uitgraving van enkele komgronden en door opstuwing van de Molenbeek. In het begin van de twintigste eeuw moet er over of aan de grote vijver een soort aanlegsteiger geweest zijn maar daar is niets meer van te zien. De 'cascade' ofwel de uit kwartsietblokken opgebouwde dam tussen de beide vijvers zie je niet op die kaart maar hij is er dan al wel. Je ziet wel dat in de noordelijke kleinere vijver een groot eiland is gemaakt. Op de kaart van 1939 staat er nog water in maar op die van 1969 is alleen de drooggevalle vorm nog te zien en zo is dat gebleven totdat Natuurpunt in 2017 in het kader van een Europees Life project de onderste vijver opnieuw heeft opengemaakt en met de hulp van zandzakken het water weer is beginnen opstuwten. Het eiland is ook weer mooi zichtbaar en zelfs op een mistige winterdag zie je dat de aangeplante lindebomen al flink groot geworden zijn. vanaf het wankel bruggetje word ik luidruchtig aangekwaakt door een koppel canada-ganzen en een groepje eenden.



Reigers hebben de vijver ook al lang gevonden. Weet iemand of die hier al broeden? In het voorjaar staat de vijver vol met gele lissen en andere planten waarvan ik de naam niet weet. Kikkers kwaken dat het een aard heeft. Het is de moeite om ook even een kijkje te nemen aan de indrukwekkende metselwerken stroomafwaarts in de beek.

Op de grote vijver staat het riet manshoog maar ook het water is alweer wat gestegen en op de overgang naar de kleine vijver is de vroegere artistieke betonnen 'cascade' ferm versterkt met een stapel zandzakken om het water tegen te houden. Tussen de brokstukken tonen de tongvarens onbekommerd hun altijd groene bladeren. Wie op zoek is naar een portie pure romantische nostalgie kan zijn of haar hart ophalen in deze opstapeling van oude stenen maar je moet wel voorzichtig zijn om er niet op zeer prozaïsche wijze uit te glijden en op je achterste ertussen te belanden want dat zou kunnen tegenvallen.



### **Graslanden en het golfterrein**

In de tijd van Van der Swaelmen had je vanaf het kasteelterras een idyllisch zicht op “groote weiden naar Engelschen trant, omringd door witgeverfde houten hekken ... waartussen ... de koeien ... grazen, die zoozeer leven en kleur aan het landschap verleenen”. De koeien en de hekken zijn verdwenen maar het leven en de kleur is teruggekomen sinds in 2005 Natuurpunt de populieren heeft geveld en verwijderd. In 2005 zijn de vroegere gazons en het golfterrein ontdaan van de populieren. Van dat golfterrein(“pelousse de jeux” met 9 holes) zie je tussen de coniferen alleen nog iets dat misschien vroeger een ‘green’ was, de plek waar golfers hun bal in het gaatje moeten zien te droppen. Is er nog wel iemand bij Natuurpunt die het edele golfspel beoefent?



In het kader van het Europees project Life Hageland zijn de graslanden hersteld en opnieuw ingericht om het zicht op het kasteel vanaf de dreef verder te openen en het domein zijn karakter van Engels landschapspark van grote natuurwaarde terug te geven. Midden in de winter staat op het grote grasveld zowaar een Slanke sleutelbloem in bloei. In het voorjaar verschijnen de dotterbloemen, gevolgd door de ratelaars, margrietten, echte koekoeksbloemen en pinksterbloemen. Na het bloeiseizoen begint het hooien en ziet alles er weer even als een gazon uit, maar niet voor lang want de natuur begint altijd opnieuw. Terwijl ik er ben staan er enkele bezoekers met grote kijkers naar vogels te turen en blaft er tussen de bomen een zeer verontwaardigde reebok.

### **Het zwembad en kleedhokje**

Het zwembad met betonnen rand is volgens sommigen het oudste openluchtzwembad van ons land. Het werd aangelegd in 1910 in een tijd dat zwemmen in de open lucht vast nog niet door het gewone bijbel-gehoorzame Hoegaardse boerenvolk in het openbaar gedaan werd.



Volgens het erfgoed dossier is het nog in restaureerbare staat maar die bestemming zit er niet meer in. Het wufte bijbehorend betonnen kleedhokje met puntdak en versierd met boommotieven in rustiek cement is door Natuurpunt weer mooi zichtbaar gemaakt en binnenin kan je je laten verrassen door een wegvluchtende eekhoorn, wegdromen op het bankje of proberen de ijsvogel te spotten. Het trapje naar het bad - nu een poel voor amfibieën - is er ook nog maar daar waag je je beter niet op denk ik. Probeer ook maar niet om op die schuine rand te stappen want onder het mos verbergt zich bikkelhard en spekglad beton en je ligt in het water voordat je het weet en dan zou je kunnen kennis maken met een ringslang die het niet leuk vindt dat je zijn of haar winterslaap verstoort.



Ringslangen kunnen goed zwemmen en zijn volstrekt ongevaarlijk. Ze zijn heel zeldzaam en Natuurpunt legt al jaren broedhopen in Meldertbos aan omdat ze hier blijkbaar goed gedijen. In de winter kan je ook op de dam ("barrage avec Iris et plantes aquatiques") komen en even daarachter een kijkje in het bos kan nemen (maar niet te ver want dan zit je in de modder). Achter het badhokje zie je het beekje die het zwembad van water voorziet en dan stroomafwaarts verder gaat naar de vijvers.

### **Sportterrein (gymnase) en de tennisbaan**

Het aan het zwembad aansluitend door haagbeukenhagen afgeschermd 'gymnase' - een sportterreintje dat vermoedelijk werd gebruikt om te zonnebaden – heb ik nog niet teruggevonden. Maar het 'met palissades van leilinden afgebakend, licht verzonken tennisveld in spiegelvorm met lunetachtige uitstulpingen' vind je nog wel in de wildernis van bomen maar alleen als je iets weet van lindes, bijvoorbeeld dat je die ook in de winter kan herkennen aan hun wortelopslag, en als iemand je vertelt dat de baan met deze bomen is afgezoomd en dus een rechthoekig parkoers volgen.



De meeste lindes staan er nog maar de baan zelf ligt vol met dode bomen van allerlei soorten en als je daar goed zoekt vind je in het midden van de winter de Rode kelkzwammetjes (*Sarcoscypha coccinea*) in bloei wat bijzonder merkwaardig is op deze uitermate verstoorde bodem. Ze groeien bijna altijd op het dode hout maar ik heb gezien dat ze in Meldertbos ook hier en daar op de bosbodem groeien dus wees graag heel voorzichtig want ze zijn heel zeldzaam en houden niet van betreding, zelfs niet door topfotografen en natuurspecialisten.

### **Het bos**

Het daarachter op de helling gelegen bos is indertijd speciaal aangeplant om het kasteel zo deftig mogelijk te doen uitkomen en je hebt er hier en daar vanaf de bosrand nog altijd prachtig zicht op maar dan sta je wel met je voeten in het water.



Liefhebbers van een wat natuurlijker bosomgeving zullen in dit moerasbos zeker aan hun trekken komen. Sinds de bomen aan zichzelf worden overgelaten en niet meer om hun houtopbrengst gekweekt worden - en dat is in dit bos al een heel aantal decennia - begin je stilletjes aan een voorstelling te kunnen maken van wat bos is dat niet door mensenhanden wordt ingericht en betutteld. Het staat en ligt vol dood hout en aan de dikte van sommige afgeknakte bomen te zien moeten we ons misschien zorgen maken over de heftigheid van de stormen die we tegenwoordig meemaken. In de winter loeren mossen, zwammen en merkwaardige grillige houtstructuren naar je. In het voorjaar moet je hier zeker komen om de wondere wereld van de voorjaarsbloeiers te bewonderen, zeker als het de tijd is van de bosanemonen. Natuurpunt doet al het mogelijke om de paden vrij te houden en de vlonderpaden begaanbaar maar je trekt toch best wel stevige schoenen en kleding aan. De Molenbeek stroomt erdoor en zelfs de aangelegde paden zijn hier en daar flink drassig.



### **De monumentale bomen**

Bij een historisch kasteelpark horen monumentale bomen, zowel inheemse als soorten die ‘niet-van-hier’ zijn. Het erfgoed dossier doet een uitvoerige uitleg over een ‘bult’ langs het pad ten noordoosten van de vijvers waar volgens oude kaarten een groep oude beuken zou moeten staan in een ovaal plantverband dat kan duiden op een ‘Twaalf Apostelen’ stijlfiguur. Op die plek zouden nu ook een groep van taxussen staan. Op de Carte du Dépôt de la Guerre van 1865 en latere kaarten zie je een aantal bomen aangegeven rondom het kasteel maar ik vind het moeilijk om in deze vernatuurlijkte bosomgeving nog aangelegde aanplantingen van vroeger te onderscheiden. Feit is dat een beetje ten westen van de kleine vijver erg dikke beuken staan tussen een groep taxussen maar of het de bedoelde bomen zijn weet ik niet. Bovendien lijken de stormen van de laatste tijd flink huis te houden in de wat oudere en dikkere bomen in het park. Ten noordoosten van het kasteel zou aan de overkant van de beek nog zo’n beukenperceel moeten staan maar dat heb ik nog niet gevonden. Halverwege de centrale toegangsreef (aan de parkzijde) staat een groepje mammoetbomen (*Sequoiadendron giganteum*) die vermoedelijk dateren van rond 1910.



Kort na de aankoop van het park heeft de werkgroep Meldertbos Natuurpunt deze bomen vrijgesteld zodat je ze opnieuw heel goed ziet. In die tijd waren het er nog vier, in 2007 is er een omgewaaid en in de winter van 2019 is er opnieuw een door de storm gesneuveld. Zolang ze er nog staan kan ik je absoluut aanraden om op het grasveld vlak naast het kasteel de laatst overgebleven bruine beuk te bewonderen die daar vermoedelijk ook rond 1910 geplant is. Met een stamomtrek van meer dan 5 meter is dit indrukwekkende exemplaar vermoedelijk een 'bundelboom', dat wil zeggen een met de jaren samengegroeid geheel van meerdere bomen in hetzelfde plantgat, een methode om op relatief korte termijn zware bomen te kweken. Jammer genoeg is zijn nog veel dikkere buurman deze winter doodgegaan net als een van de andere dikke bomen vlak onder de kasteelmuur aan. Aangezien bomen wel lang leven maar niet eeuwig is de enige manier om opnieuw monumentale bomen te verkrijgen, op tijd jonge exemplaren te selecteren of aanplanten om reuzengroot uit te groeien.

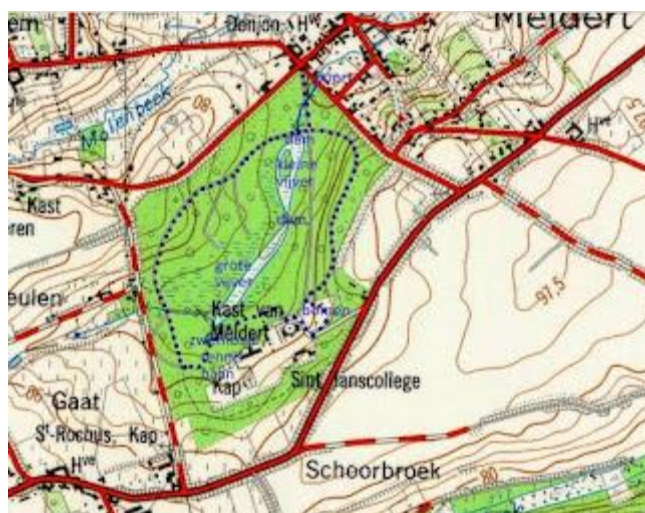


Meestal kan je ook wel lang van te voren zien aankomen wanneer een oude boom aan het einde van zijn bestaan begin te komen.

**belangrijke schakel in een reeks van natuurgebieden:**

In het op 22 april 2018 ter gelegenheid van Erfgoeddag uitgegeven persbericht van Natuurpunt Velpe-Mene lees ik dat de afdeling ‘bijzonder blij ... is ... met deze nieuwe realisatie, waardoor Meldertbos te samen met de eveneens door Natuurpunt beheerde natuurgebieden van Rosdel en Mene-Jordaan nog meer een parel is in een groene ruggengraat van Nerm over Sluizen naar Meldert en zo over Babelom naar Willebringen en via Hoksem naar Oorbeek. Een groene ruggengraat als een samenhangend complex met een grote biodiversiteit, een synthese van natuur en erfgoed en een grote belevingswaarde voor de bevolking en de toeristen.” Ondertussen kan je daar naar het zuiden over de taalgrens ook nog de Ferme de Wahenge en het nieuw verworven gebiedje van Natagora langs de Schoorbroekbeek aan toevoegen

Als scharnierpunt tussen al die fantastisch mooie natuurgebieden van Natuurpunt vind ik Meldertbos niet alleen een van de mooiste plekken om naar toe te gaan maar ook een goed vertrekpunt voor zowat alle natuurverkenningstochten in deze omgeving. En iedere keer dat ik in deze omgeving kom valt er opnieuw iets te beleven.



+++++

<https://www.natuurpunt.be/natuurgebied/meldertbos>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/134188>

<http://www.sint-janscollege-meldert.be/>

[https://nl.wikipedia.org/wiki/Aalmoezeniers\\_van\\_de\\_Arbeid](https://nl.wikipedia.org/wiki/Aalmoezeniers_van_de_Arbeid)

<https://www.natuurpunt.be/pagina/gevlekte-ringslang>

<https://waarnemingen.be/species/20818/> (rode kelkzwam)

[https://www.monumentaltrees.com/nl/bel/vlaamsbrabant/hoegaarden/50\\_sintjanscollege/](https://www.monumentaltrees.com/nl/bel/vlaamsbrabant/hoegaarden/50_sintjanscollege/)



trefwoorden: meldertbos, erfgoed, geschiedenis, natuurlandpunt, rode kelkzwam, aalmoezeniers van de arbeid, sint jans college, kasteel, van der swaelmen, molenbeek, montenaken, d'oultremont, vander noot, de lantsheere

24th February 2020 gepost door natuurgids oud-heverlee

Labels: aalmoezeniers van de arbeid de lantsheere d'oultremont erfgoed geschiedenis kasteel meldertbos molenbeek montenaken natuurlandpunt rode kelkzwam sint jans college van der swaelmen vander noot